

مکانیسم حل و فصل اختلاف در

سازمان تجارت جهانی (WTO)

ترجمه: بهزاد پورسید

در دو ماده (۲۲) و (۲۳) گنجانده شده است. رویه‌های رسیدگی موجود گات در طول زمان و با تکامل تدریجی رویه‌های عرفی، شکل گرفته که در تصمیمات طرفهای متعاقدات خصوصاً در چارچوب تفاهم‌نامه ۱۹۷۹ و در قالب اصلاح موقت نظام حل و فصل اختلاف، طبق اصلاحات به عمل آمده در ۱۹۸۹ به دنبال بررسی میان دوره‌ای دوراروگوئه به صورت مدون درآمده است.

در سازمان تجارت جهانی، یک هیئت حل اختلاف (DSB)^(۲) وجود دارد که به اختلافات ناشی از هر موافقتنامه‌ای - مندرج در سند نهایی - رسیدگی می‌نماید. بدین ترتیب، هیئت حل اختلاف، صلاحیت انحصاری^(۳) برای تشکیل هیئتهای رسیدگی^(۴)، تصویب گزارش هیئت رسیدگی و استینافی، نظارت بر اجرای احکام و توصیه‌ها و تجویز اقدامات تلافی جویانه^(۵) در صورت عدم اجرای توصیه‌ها را داراست. این تحولی مهم در گات معاصر است که به موجب آن حل و فصل اختلاف بین شورا و کمیته‌های مختلف، تشکیل شده در دور توکیو، بوده است. سایر خصیصه‌های جدید، مکانیسم سازمان

مکانیسم جدید حل و فصل اختلاف در دوراروگوئه بیانگر قدرت عمل جدید سازمان تجارت جهانی (WTO)^(۱) است. نظام حل و فصل اختلاف سازمان تجارت جهانی که عامل اصلی ایجاد اطمینان و قابلیت پیش بینی برای نظام تجاری چند جانبه است، تفاهم نامه ناظر بر قواعد و رویه‌های حاکم بر حل و فصل اختلافات را مقرر می‌دارد. در سند نهایی، اعضای سازمان تجارت جهانی خود را متعهد ساخته‌اند تا اقدام یکجانبه‌ای را در مقابل نقض قواعد تجاری به عمل نیاورند. در عوض آنها ملزم شده‌اند به نظام جدید حل و فصل اختلاف متوسل شده و قواعد و رویه‌های آن را رعایت نمایند.

تفاهم نامه، تاکید می‌نماید که حل و فصل سریع اختلافات برای عملکرد موثر سازمان تجارت جهانی ضروری است. بدین ترتیب، در این تفاهم نامه رویه‌ها و جدول زمانی که در حل اختلافات باید تبعیت شود به تفصیل (در ۲۷ بخش شامل ۱۴۳ بند به علاوه ۴ ضمیمه) تنظیم گردیده است، برعکس در گات معاصر (گات ۱۹۴۷) مواد حل و فصل اختلاف، فقط

شیوه حل و فصل اختلاف سازمان تجارت جهانی عامل اصلی ایجاد اطمینان و قابلیت پیش بینی برای نظام تجاری چندجانبه و حل و فصل سریع اختلافات است.

باید سریعاً (ظرف ۱۰ روز) به درخواستهای مشورت پاسخ داده و ظرف سی روز از تاریخ درخواست وارد مشورت شود. برای تضمین شفافیت، هرگونه درخواستی برای مشورت باید کتباً به هیئت حل اختلاف اطلاع داده شود و درخواست مشتمل بر دلایل، توضیح موضوع اختلاف و مبناهای حقوقی شکایت باشد.

در صورت شکست مشورت، یا چنانچه طرفین بدین نحو توافق کنند، موضوع در این مرحله می تواند نزد مدیر کل سازمان تجارت جهانی که به اعتبار سمت و مقام خود^(۱۰) اقدام می کند، طرح شود که وی آمادگی دارد تلاشهای توأم با حسن نیت (مסاعی جمیله^(۱۱))، سازش^(۱۲) و میانجیگری^(۱۳) را برای حل و فصل اختلاف پیشنهاد نماید.

۲- تشکیل هیئتهای رسیدگی^(۱۴)

اگر عضو ذی ربط ظرف ده روز به درخواست مشورت پاسخ ندهد یا اگر مشورتها پس از شصت روز منجر به راه حل نشود، شاکی می تواند از هیئت حل اختلاف، درخواست تشکیل هیئت رسیدگی برای بررسی موضوع را بسماید. تشکیل هیئت رسیدگی تقریباً به صورت خودکار انجام می گیرد. رویه های

تجارت جهانی را از گات متمایز می سازد. در سازمان تجارت جهانی برای جلوگیری از تشکیل هیئتهای رسیدگی یا عدم تصویب گزارشات هیئت، نیاز به اجماع^(۶) وجود دارد، در حالی که در نظام موجود عکس آن است. بدین ترتیب، طرفین اختلاف در نظام جدید حق ممانعت از اجرای این تصمیمات را ندارند. خصیصه دیگری، امکان پژوهش خواهی (استیناف) از تصمیمات هیئت نزدیک هیئت دائمی استیناف^(۷) است، و در راستای ماهیت جدید و یکپارچه مکانیسم سازمان تجارت جهانی، شاکیان به عنوان آخرین چاره، می توانند علیه عضوی که توصیه های پذیرفته شده هیئت را اعمال نکرده است به عمل تلافی جوینان - تعلیق امتیازات^(۸) - در موافقتنامه ای غیر از موافقتنامه ای که اختلاف مربوط به آن است، متوسل شوند.

ذیلاً مراحل مختلف حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی تشریح می شود:

۱- مشورت^(۹)

هدف مکانیسم حل و فصل اختلاف سازمان تجارت جهانی، تضمین یک راه حل مثبت برای اختلاف است. بدین ترتیب، ارائه راه حلی متقابلاً مورد توافق و منطبق با مقررات سازمان تجارت جهانی برای رفع مشکلات بین اعضا در تمامی روند حل و فصل اختلاف تشویق شده است.

مرحله اول حل و فصل اختلافات، انجام مشورت بین اعضای مربوطه می باشد. هر عضو

بر اساس سند نهایی، اعضای سازمان تجارت جهانی متعهد شده‌اند با توسل به شیوه حل و فصل اختلافات، از اقدامات یکجانبه در قبال نقض قواعد تجاری خودداری نمایند

مشارکت داشته یا نماینده دول، در گات بوده و یا از مُدرسان حقوق تجارت بین‌الملل بوده‌اند). اگر طرفین ظرف بیست روز از تأسیس هیئت در مورد اعضای آن توافق ننمایند، به درخواست هریک از طرفین، مدیر کل با مشورت رئیس هیئت حل اختلاف و رئیس کمیته یا شورای مربوطه، اعضای هیئت را منصوب می‌کند. اعضای هیئت در مقام شخصی خود عمل کرده و تابع دستورات دولت خود نخواهند بود.

موجود، هیئت حل اختلاف را ملزم می‌سازد که هیئت رسیدگی را حداکثر در دومین جلسه‌ای که به درخواست تشکیل هیئت، رسیدگی می‌کند، تأسیس نماید، مگر اینکه اجماعی برخلاف این تصمیم وجود داشته باشد. این بدان معناست که دولتی که طرف شکایت است نمی‌تواند مانع تشکیل هیئت رسیدگی شود.

تعیین وظائف^(۱۵) هیئت رسیدگی و ترکیب آن آسان است. تفاهم‌نامه، شرح وظایف استاندارد را مقرر می‌دارد که هیئت رسیدگی طبق آن، شکایت را با توجه به موافقتنامه مذکور بررسی کرده و یافته‌های خود را به هیئت حل اختلاف ارائه می‌دهد تا به آن، در صدور توصیه‌ها یا احکام مقرر در این موافقتنامه کمک نماید. در صورت توافق طرفهای ذی ربط، هیئت رسیدگی ممکن است با شرح وظایف دیگری عمل کند.

هیئت رسیدگی باید ظرف سی روز از تأسیس آن تشکیل شود. دبیرخانه سازمان تجارت جهانی، اسامی سه نفر عضو احتمالی هیئت را به طرفین اختلاف پیشنهاد می‌نماید، که در صورت لزوم از فهرست افراد واجد شرایط انتخاب می‌شوند (فهرست برای مثال شامل اشخاصی است که قبلاً در رسیدگیهای هیئت،

هیئت حل اختلاف صلاحیت انحصاری برای تشکیل هیئتهای رسیدگی، تصویب گزارش هیئت رسیدگی و استینافی و نظارت بر اجرای احکام و توصیه‌ها و تجویز اقدامات تلافی جویانه را داراست

۳- رویه‌های رسیدگی^(۱۶) هیئت

تفاهم‌نامه، مقرر می‌دارد: دوره‌ای که هیئت طی آن بررسیهای خود را در موضوع اختلاف، انجام می‌دهد (یعنی از زمانی که وظایف و اختیارات هیئت و ترکیب آن مورد توافق قرار می‌گیرد) تا زمانی که گزارش نهایی هیئت به طرفین اختلاف ارائه می‌شود نباید از شش ماه تجاوز نماید. در موارد ضروری شامل موارد مربوط به کالاهای فاسد شدنی، دوره زمانی به سه ماه کاهش می‌یابد. در هیچ موردی دوره زمانی، از تشکیل هیئت تا ارسال گزارش جهت اعضا متجاوز از نه ماه نخواهد بود. جزئیات رویه کاری هیئت در تفاهم‌نامه مقرر شده است.

**طرفین اختلاف در نظام جدید حل و فصل
اختلاف حق جلوگیری از اجرای
تصمیمات را ندارند**

استماع (رسیدگی) می‌گردد. این هیئت استینافی مرکب از هفت نفر می‌باشد که عضویت در سازمان تجارت جهانی را در سطحی گسترده منعکس می‌سازند. و برای دوره‌های چهار ساله خدمت می‌کنند. آنها باید اشخاص شناخته شده در حیطه حقوق و تجارت بین‌الملل بوده، و وابسته به هیچ دولتی نباشند.

در هر نوبت برای رسیدگی استینافی، سه عضو هیئت استیناف حاضر می‌گردند. آنها می‌توانند یافته‌های حقوقی و تصمیمات هیئت رسیدگی را تصویب کرده، اصلاح نموده و یا رد نمایند. به عنوان یک قاعده کلی، جریان رسیدگی استینافی متجاوز از شصت روز نخواهد بود. اما در هیچ موردی نمی‌تواند از نود روز فراتر رود.

هیئت حل اختلاف سی روز پس از صدور گزارش هیئت استیناف، این گزارش را تصویب می‌کند که طرفین اختلاف آن را بی‌قید و شرط قبول خواهند کرد، مگر اینکه اجماعی در مورد رد گزارش وجود داشته باشد.

عـ اجرا

تفاهم نامه تأکید می‌نماید که؛ "قبول فوری توصیه‌ها و احکام هیئت حل اختلاف به منظور تضمین حل و فصل مؤثر اختلاف به نفع کلیه اعضا ضروری است." در اجلاس هیئت حل اختلاف که ظرف سی روز پس از تصویب گزارش هیئت رسیدگی یا استینافی برگزار

در صورت عدم حصول نتیجه پس از انجام مشورت مدیر کل می‌تواند تلاشهای خیرخواهانه، سازش و میانجیگری را پیشنهاد نماید در غیراینصورت هیئت رسیدگی تشکیل می‌گردد

۴- تصویب (۱۷) گزارشات هیئت رسیدگی

آئین رسیدگی سازمان تجارت جهانی مقرر می‌دارد که هیئت حل اختلاف باید گزارش هیئت را ظرف شصت روز تصویب کند، مگر اینکه یکی از طرفهای اختلاف تصمیم خود برای استیناف را اطلاع دهد، یا اجماعی علیه تصویب گزارش حاصل شود. هیئت حل اختلاف نمی‌تواند تصویب گزارش هیئت رسیدگی را قبل از بیست روز از زمانی که گزارش جهت اعضا ارسال شده بررسی نماید. اعضای که به گزارش، اعتراضاتی داشته باشند ملزم هستند تا دلایل کتبی خود را برای توزیع قبل از اجلاس هیئت حل اختلاف که طی آن گزارش هیئت مورد بررسی واقع می‌شود ارائه نمایند.

۵- رسیدگی استینافی (۱۸)

خصیصه جدید مکانیسم حل و فصل اختلاف سازمان تجارت جهانی، امکان استیناف را به هریک از طرفین در جریان رسیدگی هیئت می‌دهد. در هر حال، هرگونه استینافی محدود به موضوعات قانونی موضوع گزارش هیئت رسیدگی و تفسیر حقوقی هیئت، می‌باشد. کلیه استینافات توسط هیئت دائمی استیناف که به وسیله هیئت حل اختلاف تأسیس می‌شود،

در هیچ موردی، روند رسیدگی از تشکیل هیئت رسیدگی تا ارسال گزارش جهت اعضاء نمی‌تواند از ۹ ماه بیشتر شود

از انقضای "مهلت معقول" به پایان رسد و تصمیم منتجّه باید توسط طرفین ذی ربط، به عنوان قطعی و غیرقابل ارجاع به داوری دیگر، پذیرفته شود. هیئت حل اختلاف سپس براساس درخواست، تعلیق امتیازات منطبق با یافته‌های داور را اجازه می‌دهد، مگر اینکه اجماعی برای ردّ این درخواست وجود داشته باشد.

خصیصه جدید مکانیسم حل و فصل اختلاف سازمان تجارت جهانی، امکان استیناف را به هریک از طرفین در جریان رسیدگی هیئت می‌دهد

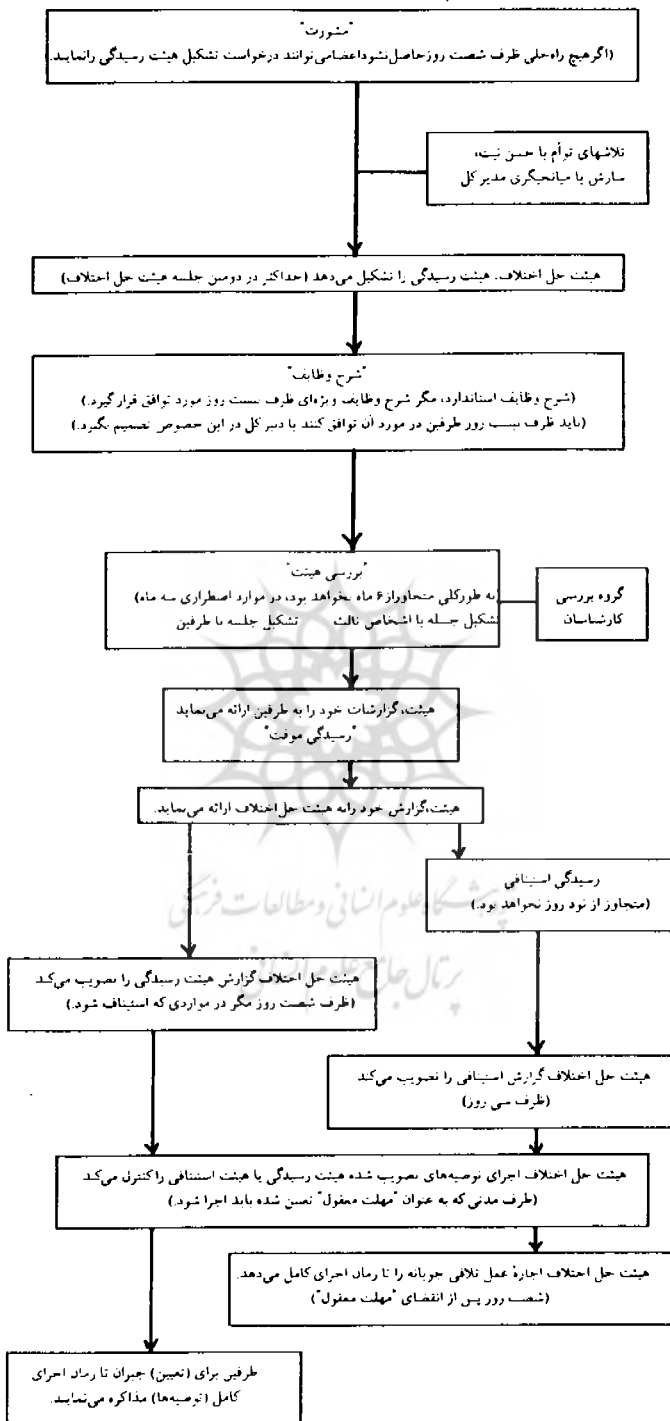
در اصل، امتیازات باید در همان بخشی معلق گردد که موضوع مورد اختلاف به هیئت رسیدگی آن بخش ارجاع شده است. اگرچنین کاری عملی یا مؤثر نباشد، تعلیق می‌تواند در بخش دیگری از همان موافقت‌نامه صورت گیرد. اگر بازهم مؤثر یا عملی نباشد یا اگر شرایط و اوضاع و احوال به قدر کافی وخیم باشد، تعلیق امتیازات می‌تواند براساس موافقتنامه دیگری صورت گیرد. در هر حال، هیئت حل اختلاف، اجرای احکام یا توصیه‌های پذیرفته شده را تحت نظر می‌گیرد و هر مسئله مهمی تا زمانی که حل و فصل نشود، در دستور کار آن باقی می‌ماند.^{۴۸}

می‌شود، طرف ذی ربط باید قصد خود را در رابطه با اجرای توصیه‌ها اعلام نماید. اگر اجرای فوری توصیه‌ها غیر عملی باشد، به عضو، یک مهلت معقول^(۱۹) جهت اجرای آنها داده خواهد شد که توسط هیئت حل اختلاف تعیین می‌شود. اگر عضو، ظرف این مدت از اقدام خودداری نماید متعهد است تا با شاکسی به منظور تعیین یک جبران^(۲۰) قابل قبول برای طرفین وارد مذاکره گردد.

اگر پس از بیست روز هیچ‌گونه جبران رضایت بخشی، مورد قبول واقع نشد، شاکسی می‌تواند از هیئت حل اختلاف جهت تعلیق امتیازات یا تعهدات در مقابل طرف دیگر کسب اجازه نماید. رویه‌های حل اختلاف، مقرر می‌دارد که هیئت حل اختلاف، این اجازه را ظرف سی روز پس از انقضای "مهلت معقول" صادر می‌نماید، مگر اینکه اجماعی برخلاف این درخواست وجود داشته باشد.

اگر عضو مربوطه به سطح تعلیق اعتراض نماید، مسئله به داوری ارجاع می‌گردد. این امر توسط اعضاء هیئت رسیدگی اولیه انجام می‌گیرد. اگرچنین کاری امکان پذیر نباشد، یک داور توسط مدیر کل سازمان تجارت جهانی تعیین خواهد شد. داوری باید ظرف شصت روز پس

نمودار مکانیسم حل و فصل اختلاف سازمان تجارت جهانی

- 1 . World Trade Organization
- 2 . Dispute Settlement Body
- 3 . Sole authority
- 4 . Panel
- 5 . Retaliatory measures

۶- در این شیوه برای اتفاق آراء الزاماً رأی گیری به عمل نمی آید، بلکه در صورت عدم مخالف چنین فرض می شود که اجماع وجود دارد.

- 7 . Standing appellate body
- 8 . Suspend Concessions
- 9 Consultation
- 10 . Ex-officio capacity

۱۱- برای good offices از مساعی حمیله استفاده می شود ولی در اینجا معادلهای تلاشهای توأم با حسن نیت و یا تلاشهای خیرخواهانه ارجح تشخیص داده شد.

- 12 . Conciliation
- 13 . Mediation
- 14 . Establishment of panels
- 15 . Terms of reference
- 16 . Procedures
- 17 . Adoption
- 18 Appellate review
- 19 . Reasonable period of time
- 20 . Compensation

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

* Gatt Focus; Newsletter, No. 107, Special Issue, May 1994, PP.12-14.